

ФІЛОСОФІЯ

УДК 316.75:1

І. В. Владленова, доктор філософських наук, професор

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРИРОДИ ЛЮДИНИ: ВИКЛИК СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ (ЗА Ю. ГАБЕРМАСОМ)

У статті проаналізовано проблеми трансформації природи людини у зв'язку з розвитком науки і техніки. Висвітлено проблеми людської особистості в умовах зростаючих процесів відчуження, які ведуть до антропологічної кризи. Небезпека втрати ідентичності – це одна з інших проблем, яка гостро стоятиме перед людиною майбутнього. Із впровадженням високих технологій актуалізується проблема тілесності, гостро постає питання про співвідношення біологічного, соціального та іншого (технічного, штучного).

Ключові слова: *природа людини, відчуження, високі технології, наука.*

Актуальність проблеми. Роль науки та техніки в суспільстві складно переоцінити. Фундаментальні дослідження на перетині різних дисциплін від фізики до біології відкривають практично необмежені перспективи для цілеспрямованого використання досягнень наук у всіх сферах життєдіяльності людини. Сучасний етап науково-технічного прогресу характеризується революційними змінами, які каталізуються розвитком нанотехнологій. Розвиток новітніх технологій пов'язано з розширенням практичної сфери вживання результатів науки й обумовлено соціально-економічними потребами. Проте надмірне захоплення новітніми розробками в галузі високих технологій може привести до кардинальних змін природи людини.

Метою статті є визначення базових змін у природі людини, які обумовлено розвитком високих технологій.

Досконально невідомо, чи вирішать високі технології глобальні проблеми сучасності. Глобальні проблеми є єдиними і водночас динамічними, бо через розвиток науки і техніки виникають нові проблеми, а колишні у міру їх вирішення зникають. Мова йде не лише про економічні проблеми, але й проблеми морально-етичні. Духовно-моральною основою появи глобальних проблем сучасності є значне поширення ідеології споживача. Ідея перетворення світу і підпорядкування споживчого ставлення людини до природи є домінантою в культурі техногенної цивілізації. Чи станеться у майбутньому зміна ідеології? У якому напрямі мають змінитися життєві стратегії людства? Що буде з традиційними суспільствами, які характеризуються сповільненими темпами соціальних змін? Як вирішити проблему збереження людської особи в умовах зростаючих процесів відчуження, які ведуть до антропологічної кризи? На всі ці питання немає однозначних відповідей, а час, необхідний для переходу від припущень та філософських концепцій до реальності, дуже важко піддається кількісній оцінці.

Ступінь розробленості проблеми. Аналізу високих технологій, вивченням динаміки взаємодій людини, науки, суспільства, техніки займаються В. С. Лук'янець, М. М. Кисельов, В. С. Стьопин, М. С. Розов, О. А. Жукова, Т. Г. Лешкевич та ін. Філософським проблемам, які актуалізуються з розвитком і впровадженням нанотехнологій, присвячені роботи М. В. Лебедева, С. Романовського, П. Л. Карабущенко. Аксіологічним аспектом впливу високих технологій на світобачення людини займаються І. В. Пустовалова, Е. Г. Юдін, Б. Г. Кузнецов, І. Т. Фролов.

Дослідження в межах багатьох наук від філософії, соціології до когнітології вказують на формування нової інформаційно-технологічної парадигми, яка визначається через NBIC-конвергенцію (за першими буквами предметних галузей: N – «нано»; B – «біо»; I – «інфо»; C – «когно»). Тому для розуміння суті високих технологій необхідний цілісний розгляд нанонауки та нанотехнологій у межах загального процесу становлення конвергентних технологій (мається на увазі процес становлення синтезу інформаційних технологій, біотехнологій, нанотехнологій і когнітивної науки). NBIC-конвергенція – процес, у якому нанотехнології відіграють роль своєрідного каталізатора [1].

Саме у філософських дослідженнях високих технологій акцент робиться на потенційних небезпеках, які приховують у собі новітні досягнення науки, робляться прогнози про те, як зміниться світогляд, природа людини в контексті розвитку високих технологій, вивчається аксіологічна проблематика. Саме тому в Україні стало традицією проводити міжнародні конгреси з біоетики. Ці конгреси сприятимуть втіленню в життя Конвенції Ради Європи «Про права людини і біомедицину», «Загальної декларації про біоетику і права людини» ЮНЕСКО, подальшому вдосконаленню законодавства Украї-

ни в галузі біоетики, нанотехнологій, здійсненню допомоги в проведенні досліджень у галузі природничих наук з дотриманням етичних норм і правил, поширенню викладання біоетики в навчальних закладах, відкритості діяльності наукових та медичних закладів, захисту прав та гідності людини з огляду на застосування сучасних досягнень біології і медицини [4]. Ці конгреси з біоетики підтвердили важливість, актуальність і необхідність здійснення роботи в галузі біоетики в Україні [5].

Серед зарубіжних досліджень необхідно виділити роботи Жана Карло Дегальдо-Рамоса, Михаеля Вегді, Йоахіма Шуммера, Девіса Байрада, Каміли Кьйолберг, Ферна Віксона, у яких виявлені соціальні та етичні аспекти новітніх розробок в науці, у тому числі нанотехнологій. Безумовно заслуговують на увагу роботи німецького філософа і соціолога Ю. Габермаса, де він аналізує проблему природи людини з точки зору підпорядкування нею навколишньої дійсності й ролі високих технологій у цьому процесі. Ю. Габермас відзначає важливу роль філософії в осмисленні цих процесів, оскільки філософія, хоч і не може вивчати світ таким, яким він має бути, але в її поняттях рефлексується дійсність, якою вона є [7].

Отже, що ж таке високі технології? Незважаючи на те, що це поняття використовується всюди, його значення недостатньо визначене. Високі технології – нові та прогресивні технології сучасності, а також сукупність інформації, знань, досвіду, матеріальних засобів при розробці, створенні та виробництві нової продукції та процесів у будь-якій галузі економіки, що мають характеристики вищого світового рівня.

У цілому, до поняття «високі технології» включають: біотехнологія, інформаційні технології, нанотехнології [3]. Біотехнологія — це сфера науки та виробництва, яка займається біооб'єктами та біопроцесами на молекулярному та клітинному рівнях. По суті, це наука про генно-інженерні та клітинні методи та технології створення та використання генетично трансформованих біологічних об'єктів (основні завдання біотехнології: розшифрування генів людини, тварин, рослин, гена інженерія, моніторинг довкілля, утилізація відходів, зберігання та переробка сільгосппродукції, діагностика та лікування хвороб, управління спадковістю та життєдіяльністю тварин, рослин і мікроорганізмів, створення організмів з новими корисними для людини властивостями, які раніше не спостерігалися в природі) [2]. Інформаційні технології – це комплекс взаємозв'язаних дисциплін, що вивчають методи ефективної організації праці людей, зайнятих обробкою і зберіганням інформації. Під інформаційними технологіями також розуміють обчислювальну техніку, методи організації і взаємодії з людьми й виробничим устаткуванням. Інформаційні технології охоплюють усі галузі пересилання, зберігання й сприйняття інформації. Слід зазначити, що починаючи з напівпровідникових

технологій, робототехники до альтернативної енергетики, оборонної технології і біотехнології використовується нанотехнологія. Тому нанотехнологію необхідно розглядати не лише як міждисциплінарний фундамент високих технологій, але й як надгалузевий фундамент для розвитку всіх без винятку галузей нової наукоємної економіки постіндустріального суспільства. Нанотехнологіями у вузькому значенні називають галузь прикладної науки, яка займається виробництвом матеріалів і виробів надмалих розмірів, що вивчає властивості різних речовин на атомарному та молекулярному рівні. Безумовно, специфічні межі високих технологій детальніше можна проаналізувати в контексті їх дії на природу людини, суспільство та на їх безпосередніх якість, таких як: висока наукоємність, висока швидкість впровадження та ротації, структурна перебудова економіки, зміна процесів організації виробництва і методів управління та ряд інших [3].

У книзі «Майбутнє людської природи» Ю. Габермас вивчає соціально-філософські питання, які постають на порядок денний у зв'язку з розвитком високих технологій. У ній також проаналізовано проблеми так званої ліберальної еґеніки. Що означає бути людиною? Як актуалізується природа людини? Ю. Габермас розглядає людину як «потенційну можливість суб'єктивності генерувати структури раціональності». Він виділяє комунікативну, когнітивну та телеологічну форми раціональності, які характеризують людину [7]. Когнітивна раціональність відповідає за здатність суб'єкта набувати знання в процесі практичного освоєння зовнішнього світу та комунікативної практики. Телеологічна раціональність пов'язана з його здатністю до цілеспрямованої діяльності. Комунікативна раціональність виявляється в орієнтованій на взаєморозуміння мові. За допомогою мови людина розмежує «зовнішню природу», «суспільство», «внутрішню природу» і «мову». Впровадження високих технологій, безумовно, приведе до трансформації уявлень про зовнішню та внутрішню природу, суспільство, мову, що відобразиться у сенсі життя, життєвих цілях людини. Не в останню чергу це буде пов'язано зі збільшенням тривалості життя людини та проблемою перебудови людського тіла з метою поліпшення його фізичних і розумових здібностей. Проте, як показує практика, відхід від принципу «увей» (принцип невтручання в даосизмі, дотримання природного ходу речей) завжди призводить до катастрофічних наслідків. Саме в таких умовах гуманний підхід даосів до навколишнього світу, етичні принципи даосизму дуже доречні, бо вони забезпечують гармонізацію взаємодії суспільства та природи, збереження та поліпшення природного середовища. Проте розвиток європейської науки, далекої від принципів східної філософії, не можна зупинити жодними відомими на сьогодні соціальними механізмами (саме Ю. Габермас вважає, що сучасні технології можливо регулювати суспільними механізмами влади).

Впровадження високих технологій може мати дуже катастрофічні наслідки. Наприклад, існує проблема генномодифікованих продуктів, яка полягає в тому, що вони були виведені на ринок, не пройшовши всебічних глибоких досліджень. З одного боку, немає достатніх доказів того, що продукти генної інженерії абсолютно нешкідливі. З іншого боку, немає однозначних доказів їх небезпеки. Чужорідні гени з генномодифікованих продуктів у принципі, потрапляючи в організм людини, можуть викликати мутації. У такому разі актуалізується проблема глибинної трансформації біологічної суті людини.

Небезпека втрати ідентичності – це одна з інших проблем, яка гостро стоятиме перед людиною майбутнього. У найбільш загальному розумінні феномен ідентичності розкривається в усвідомленні людиною самої себе, яке дозволяє їй визначити своє місце в соціокультурному просторі та вільно орієнтуватися в оточуючому світі. Необхідність в ідентичності викликана тим, що кожна людина потребує упорядкованості своєї життєдіяльності. Ідентичність можна розуміти як суб'єктивне почуття відповідності собі, усвідомлення своєї природи за ставленням до оточуючого світу. Людина, яка усвідомлює себе саму, наділена певною свободою, відповідальністю. Втручання в людську природу відіб'ється на сприйнятті себе як особи, спотворить уявлення про усвідомлення свого існування в часі та просторі. Станеться трансформація цілеспрямованості та свідомості власного життя, самовизначення, що включає вибір цілей, цінностей і переконань, яким людина слідує в житті. Ю. Габермас вважає, що питання ідентичності (як нам слід розуміти самих себе, хто ми такі і ким хочемо бути?) не мають чіткої відповіді, незалежної від відповідного контексту, тобто немає загальної відповіді на ці питання, яка б стосувалась усіх осіб [7, с. 22]. Він також відзначає, що «прогрес біологічних наук і розвиток біотехнології не лише розширюють відомі можливості діяння, але і дозволяють здійснювати новий тип втручання в людське життя. Те, що раніше було «наявне» як органічна природа і в крайньому випадку можна було «виростити», сьогодні перетворюється на цілеспрямоване втручання» [7, с. 13]. Для Ю. Габермаса дуже «тривожним здається факт розмивання кордонів між природою, якою ми є, і органічною оболонкою, якою ми себе наділяємо. Питання про значення, яке має непідвладність генетичних підстав нашого тілесного існування сторонньому втручанню, для нашої самосвідомості як моральних істот, для керівництва власним життям, утворює ту перспективу, виходячи з якої я дивлюся на сучасну дискусію про необхідність регулювання генних технологій» [7, с. 13]. Таким чином, із впровадженням високих технологій актуалізується проблема тілесності, гостро постає питання про співвідношення біологічного, соціального та іншого (інородного, технічного, штучного). Ось що пише з цього приводу Ю. Габермас: «Для технічно оснащених життєвих процесів людського організму нанотехнології

проектують образ виробничого підприємства, що сполучає в єдине ціле людину і машину; воно саморегулюється, контролюється й оновлюється, постійно ремонтується й удосконалюється за допомогою крихітних роботів. Тіло, нашпиговане різними протезами, що підвищують його ефективність, або записаний на жорсткий диск всемогутній янголоподібний інтелект, – це фантастичні образи. Вони проривають кордони і руйнують взаємозв'язки, які ми до цих пір у своїй повсякденній діяльності сприймали як трансцендентально необхідні. З одного боку, те, що органічно виросло, з'єднується в єдине ціле з технічно створеним, виробленим, з іншого – продуктивність людського духу відділяється від живої суб'єктивності. Неважливо, чи знаходять у цих спекуляціях вигадку або правильні прогнози, приховані есхатологічні потреби або нові ігри своєрідної науково-фантастичної науки» [7, с. 54]. Для Ю. Габермаса всі ці факти служать прикладами технізації людської природи, що провокує трансформовану самосвідомість з позицій етики: існує щось, що не може бути погоджене з нормативною самосвідомістю осіб, що самовизначаються як живі і такі, що відповідально діють.

Таким чином, до дихотомії «біологічне-соціальне» в природі людини додається третій компонент – технічний, точніше назвати його інтерфейсним, оскільки цей компонент виконуватиме роль перехідної ланки від «нано до біо», стираючи відмінності між штучним і природним. Наприклад, можна розробити складні протези, які поновлюють органи чуття: зір, слух. У такому разі ми отримаємо біофункціональні матеріали, які служитимуть інтерфейсами (перехідними пристроями). Можливе також використання біологічних компонентів для оптимізації технічних процесів (виділення з біологічного середовища і переведення в технічну систему). У такому разі кардинально зміняться наші уявлення про природу тілесності. Людина розумна була одночасно і людиною тілесною. Вона була істотою, що наділена тілом, а ось із розвитком технологій тіло людини може значно трансформуватися. Тіло вже не буде осередком органів чуття людини, джерелом його безпосередніх відчуттів, коли предметом перетворюючої активності людини стає його власна природа. Кордон тілесності стане дуже рухливим і мінливим. При русі кордону тілесності зовні, за межі поверхні тіла, в простір тілесності включатимуться об'єкти зовнішнього світу, що суб'єктивно стають об'єктами світу внутрішнього.

Ф. Фукуяма також з острахом ставиться до спроб зміни людської природи, він відзначає: «Хай еволюція діє наосліп, проте вона притримується нещадною логікою адаптації, і в результаті її дії організми виявляються пристосовані до свого середовища» [6, с. 143]. Що ж таке людська природа? Згідно з Ф. Фукуямою, це те, що дає нам відчуття моралі, забезпечує нам соціальні навички, необхідні для життя в суспільстві. Із впровадженням високих технологій

трансформуються основи людського етичного відчуття, які були незмінними з моменту появи людини. Впровадження високих технологій може мати катастрофічні наслідки для природи людини: «наш постлюдський світ може виявитися куди більш ієрархічним і конкурентним, ніж наш сьогоднішній, а тому повним соціальних конфліктів. Це може бути світ, де втрачено буде будь-яке поняття «загальнолюдське», тому що ми перемішаємо гени людини з генами стількох видів, що вже не будемо ясно розуміти, що ж таке людина» [6, с. 308]. Ф. Фукуяма закликає не ставати рабами неминучого технологічного прогресу, якщо цей прогрес не служить гуманним цілям. «Дійсна свобода означає свободу політичної громадськості захищати цінності, які їй понад усе дорожче, і саме цією свободою ми повинні скористатися сьогодні по відношенню до біотехнологічної революції» [6, с. 308]. І дійсно, залишаючись рабами науково-технічного прогресу, ми можемо втратити свій людський вигляд, що може призвести до відчаю, який К'єркегор назвав «відчаєм бути самим собою» в такому стані. У такому разі наше існування усвідомлюватиметься як хайдеггірянське несправжнє буття. Тоді втілення різних фантастичних ідей, які зможуть стати реальністю завдяки високим технологіям, приведе до переосмислення таких понять, як «свідомість», «мислення», «інтелект», «тілесність», «життя», «безсмертя», «сєнс життя».

Проблема трансформації соціальної природи людини актуалізується у зв'язку з необмеженими можливостями маніпуляції при широкому використанні високих технологій у суспільстві. Нові виклики будуть пов'язані з таким невід'ємним правом людини, як право на приватне життя. Найсильніша зброя – інформація. Високі технології дозволять виробляти необмежений збір інформації, добувати відомості, які являють комерційну цінність, здійснювати контроль, спостереження за людиною. Створення нанотехнологічного суспільства змінить наші уявлення про природу соціальності, соціального простору, продуктивних сил і стосунків. Нанотехнологічне суспільство відкриє світ «невидимості». Ця «невидимість» обумовлена існуванням іншого світу за межами можливого виявлення даними нам природою органами чуття, поставить під сумнів факт соціальної незалежності, можливості до вільнодумства. З нанотехнологіями ми ніколи не зможемо знати, коли ми перебуваємо під спостереженням, а коли ні. Чи є в нашому організмі вбудований у мозок чип, чи ні? Якщо сучасна людина схильна до політичної маніпуляції, яка має психологічну природу, і якій можна перешкодити, то маніпуляція, заснована на нанотехнологіях, може працювати безсвідомо, не залишаючи місця для вибору! Маніпулювання людиною буде одним з найактуальніших тем у нанотехнологічному суспільстві. Маніпуляція зможе прийняти жахливі розміри, а особа, що здійснює маніпулятивну дію, за допомогою вбудованих у мозок чипів вироблятиме контроль над тим, щоб

людина, що є об'єктом впливу, сама визнала би вчинок, що вселявся їй, або спосіб життя, як єдино правильний для себе. Так можна буде створювати ідеальних воїнів, покірних робітників. Такі поняття, як особистість, духовне зростання, самовдосконалення, набудуть абсолютно іншого значення. Адже особа формується таким чином, щоб вільно і самостійно вибирати цілі і засоби діяльності та керувати нею, одночасно вдосконалюючи і розвиваючи свої здібності. Людина розвивається не лише за закладеною в неї спадковою програмою і під впливом довкілля, але і залежно від тих факторів, що закладені в її психіці, досвіді, якостях, здібностях. Безумовно, основою, що визначає інтенсивність і напрям розвитку особи, є її потреби, в яких виділяються вищі людські потреби: соціальні, духовні, які є джерелами прогресу людини, потребами вдосконалення. Проте, купіруючи ці потреби, можна отримати інертну масу, що виконує подані їй вказівки. Можливо, що наркоманія й алкоголізм набудуть не менш страхітливих форми, адже буде можливим за допомогою тих же чипів приховано збуджувати у людини певні настрої, які не збігатимуться з його актуальними бажаннями, або зухвалу радість і ейфорію, що призведе до появи залежних від чиеїсь волі.

На тлі сірої маси будуть люди, наділені надможливостями, в яких нановолонки, вплетені у м'язову тканину, додадуть їм додаткової сили, а мікросхеми, вбудовані в головний мозок, підсилуватимуть і прискорюватимуть розумову діяльність. Вони будуть наділені суперпам'яттю, навчатися чути ультразвук і бачити в інфрачервоному діапазоні. Безумовно, витримати конкуренцію з такими надвоїнами або надінтелектуалами буде дуже складно (який буде доступ до наноресурсів? чи будуть вони доступні лише заможним?).

Висновки. Спроби втручання в природу людини втілюють ніцшеанський бунт проти недосконалості і слабкості людини. Проте подібний бунт, кінець кінцем, може призвести до руйнування природи людини, а також довкілля. Прагнення використовувати всіляку «техніку втручання» в природу людини, зумовлене бажанням отримати результати, на які, наприклад, без використання тієї ж генної інженерії, довелось б витратити багато зусиль і часу. Не дивно, чому такою актуальною є проблема допінгу в спорті. Проте хто замислюватиметься над наслідками такого втручання? Мудреці давнього Сходу – даоси – вважали, що світ такий, який він є, і спроби його змінити є посяганням на його досконалість, виявити яку можна лише перебуваючи у стані природного спокою, ось чому необхідно керуватися принципом «увей» – принципом недіяння. Не припускається жодне втручання в природу людини! Парадигма втручання веде до багаточисельних екологічних проблем, а безмежна свобода, прагнення влади веде до моральної деградації. І лише відмовившись від однобічного, споживчого ставлення до себе та навколиш-

нього світу, можна сподіватися на гармонійне існування. Але історія людства свідчить про те, що природа людини виявляється в необмежених потребах. Саме тому нікому не вдалося побудувати ідеальну державу, в якій усі ресурси були однаково розділені поміж усіма членами суспільства. Ось чому Ю. Габермас зазначає, що при впровадженні високих технологій, які збільшують несправедливий розподіл ресурсів, при якому реалізація потреб одних людей буде більш обмежена, ніж інших, насамперед повинні набрати чинності багаточисельні нормативні акти та регулювання на державному рівні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баксанский О. Е. Нанотехнологии, биомедицина, философия образования в зеркале междисциплинарного контекста / О. Е. Баксанский, Е. Н. Гнатик, Е. Н. Кучер. – М. : URSS, 2010. – 224 с.
2. Волова Т. Г. Биотехнология / Т. Г. Волова. – Новосибирск : Изд-во Сибир. отделения Рос. Акад. наук, 1999. – 252 с.
3. Жукова Е. А. Hi-Tech: динамика взаимодействий науки, общества и технологий : автореф. дис. ... докт. филос. наук : спец. «09.00.08» – Философия науки и техники / Е. А. Жукова. – Томск, 2007. – 40 с.
4. Національний науковий центр з медико-біотехнічних проблем [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://biomed.nas.gov.ua>.
5. Сучасні проблеми біоетики / відп. ред. Ю. І. Кундієв. – К. : Академперіодика, 2009. – 278 с.
6. Фукуяма Ф. Наше постчеловеческое будущее: Последствия биотехнологической революции / Ф. Фукуяма ; пер. с англ. М. Б. Левин. – М. : Изд-во АСТ : ЛЮКС, 2004. – 349 с.
7. Хабермас Ю. Будущее человеческой природы / Ю. Хабермас ; пер. с нем. – М. : Весь Мир, 2002. – 144 с.
8. Berg S. Nano: Technology of Mind over Matter / S. Berg : Kabbalah Publishing, 2008. – 256 p.
9. Berger M. Nano-Society: Pushing the Boundaries of Technology (RSC Nanoscience and Nanotechnology) / Michael Berger: Royal Society of Chemistry; 1st edition, 2009. – 317 p.
10. Kjolberg K. Nano Meets Macro: Social Perspectives on Nanoscience and Nanotechnology / Kamilla Kjolberg, Fern Wickson: Pan Stanford Publishing, 2010. – 500 p.
11. Paneth Piotr. Kinetics and Dynamics: From Nano- to Bio-Scale (Challenges and Advances in Computational Chemistry and Physics) / Piotr Paneth, Agnieszka Dybala – Defratyka. – Hardcover : Springer; 1st Edition, 2010. – 575 p.
12. Schummer J. Nanotechnology Challenges: Implications for Philosophy, Ethics and Society/ Joachim Schummer, Davis Baird: World Scientific Publishing Company, 2006. – 476 p.

13. Shukla Sandeep K. Nano, Quantum and Molecular Computing: Implications to High Level Design and Validation / Sandeep K. Shukla R. Iris Bahar: Springer US, 2010. – 376 p.

ТРАНСФОРМАЦИЯ ПРИРОДЫ ЧЕЛОВЕКА: ВЫЗОВ СОВРЕМЕННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ (ПО Ю. ХАБЕРМАСУ)

Владленова И. В.

В статье проанализированы проблемы трансформации природы человека в связи с развитием науки и техники. Освещены проблемы человеческой личности в условиях растущих процессов отчуждения, которые ведут к антропологическому кризису. Опасность потери идентичности – это одна из других проблем, которая будет остро стоять перед человеком будущего. С внедрением высоких технологий актуализируется проблема телесности, остро встает вопрос о соотношении биологического, социального и другого (иностранного, технического, искусственного).

Ключевые слова: *природа человека, отчуждение, высокие технологии, наука.*

TRANSFORMATION OF MAN'S NATURE: CHALLENGE OF MODERN TECHNOLOGIES (ACCORDING TO Y. GABERMAS)

Vladlenova I. V.

This article examines the problem of transformation of human nature in connection with the development of science and technology. Studied the problems of the human person; the problem of alienation, anthropological crisis. With the introduction of high-tech actualization problem physicality, acutely raises the question of the relationship between biological, social and other (a foreign, technical).

Key words: *human nature, alienation, technology science.*

УДК 504.3+911.2

В. С. Крисаченко, доктор філософських наук, професор

УКРАЇНСЬКО-МОСКОВСЬКІ ВІДНОСИНИ

У статті автор досліджує українсько-російські домовленості 1648–1657 рр. та їхні наслідки для України; аналізує Переяславську угоду, зокрема версії її трактування в історичній науці кожної нації та держави, на розвитку яких відбулися Визвольна війна і переяславські події.